

„Trilogia” elitelor de facto din România (III) – Motivele principale reale pentru care ponderea competenței și eticii este deficitara și ce e de facut

Amintesc ca prima parte a „trilogiei”, a privit momentul decembrie 1989 și fractura profunda de atunci a elitelor de facto românești (care încă are ramificații complexe). A doua parte s-a concentrat pe etapele și momentele ulterioare din perioada 1990-2020, dintr-o perspectiva de direcții și decizii cheie.

Aceasta a treia și ultima parte încearca sa arate care sunt motivele principale pentru care ponderea competenței și integrității e deficitara la nivelul elitelor de facto de la noi. Aspectele respective reprezinta restul de „ingrediente” majore care – împreuna cu cele abordate în capitolele anterioare – au dus la prezentul românesc așa cum este el. Discutarea lor este importanta tocmai pentru a putea corecta eficient „rețeta” pentru viitor.

În acest sens, este ușor de înțeles ca o țara nu poate ține pasul cu „lumea” fara sa aiba o pondere majoritara de oameni competenți și una larg majoritara de oameni integri în elitele de facto.

Or, la noi, ponderea respectiva este clar insuficienta în ambele privințe. În plus, foarte mulți români nu doar ca nu percep ponderea respectiva ca fiind una rezonabila, dar o simt ca **fiind mai slaba în prezent decât acum 30 de ani** (și pe fondul numeroaselor exemple de persoane cu lipsuri evidente în materie, dar cu funcții importante).

Cum e posibil așa ceva? Sa fie Soros de vina? Sau poate vreo oculta mondiala implicata într-o conspirație perfida împotriva României cu sprijinul unor cozi de topor de pe la noi? Multinaționalele? Vreun blestem? Dezbinarea noastra “tradiționala”? O combinație din toate?

Deși trebuie atenție și la interferențele externe, cred ca situația de la noi ține mult mai mult de intern decât de extern. **Motivele pot fi privite pe 3 paliere principale, fiecare cu o serie de vectori în spate:**

- (I) Un punct de plecare în decembrie 1989 foarte problematic;**
- (II) O serie de decizii profund eronate în ultimii 30 de ani din perspectiva mecanismelor declanșate;**
- (III) Unele evoluții globale care nu au ajutat, chiar daca au avut o pondere scazuta.**

Înainte de a le lua pe rând, sunt importante doua precizari cu privire la sistemul de referința avut în vedere și unghiul de analiza al articolului.

Pe de o parte, pe plan politic și tactic, meritul și integritatea nu trebuie vazute într-un mod cvasireligios, ci comparativ cu alte țari și în context. Deși, aspirațional, trebuie sa tindem spre varianta cea mai de sus posibila, din

punctul de vedere al politicilor publice, doar o abordare comparativa și atenta la ansamblu poate fi suficient de adaptata și inclusivă pentru a fi eficientă – și la acest tip de abordare mă refer mai jos. **Pe de alta parte**, problema la noi este aceea că ponderea meritului și integrității e clar deficitara indiferent de filtrul prin care privim lucrurile și vom vedea că multe politici majore adoptate după 1989 nu doar că nu au curbat aspectele negative, dar, în tot sau în parte, au generat și altele și mai grave.

(Palierul I) Un punct de plecare în decembrie 1989 foarte problematic. Acesta a fost dat, în principal, de:

- (1) **O întârziere istorică** pe partea meritocratică și valorică de masă, care a fost redusă în comunism doar în unele privințe - și **distorsionată în altele** (și care a fost gestionată haotic după 1989);
- (2) **Un mod de gândire** configurat în comunism care stimula intrinsec multora deraiieri pe partea de meritocrație și integritate și **le multiplica automat** odată ce s-ar fi trecut la capitalism;
- (3) **Un fond instituțional** de plecare în economia de piață defavorabil; și
- (4) **Fractura de la Revoluție și „pacatul originar”** - un punct de start efectiv foarte pagubos.

1. O întârziere istorică pe partea meritocratică/valorică de masă care a fost redusă în comunism doar în unele privințe - și distorsionată în altele (și care a fost gestionată haotic după 1989)

Școala și politicile culturale au, în general, două misiuni principale (a) transmiterea de cunoștințe, cu ceva competențe și (b) transmiterea de valori/formarea de caractere.

Pe partea de educație în România ca mod de transmitere de cunoștințe (pentru înțelegerea efectivă a lumii), așa sublinia doar că:

- (i) La sfârșitul perioadei interbelice, sub 3,5% din populația adultă a României absolvise o facultate ;
- (ii) Până în 1989 se progresase semnificativ în privința învățământului de masă, dar doar 13,7% din populația adultă eligibilă absolvise o facultate la acel moment. În plus, nivelul unei părți notabile a absolvenților de liceu și chiar de facultate nu era așa de bun cum am dori să credem.

În acest sens, așa aminti că procesele de gândire umană se bazează semnificativ pe o analiză **comparativă**. Pentru că în comunism **era tăiat accesul la informație cu care să poți compara**, percepția noastră, a tuturor, asupra a numeroase aspecte din acea perioadă **e distorsionată**. Astfel, e probabil că diferența față de Vest în destule privințe profesionale să fi fost similară, de fapt, **în medie**, cu diferența dintre Dacia 1310 și mașinile Mercedes de atunci.

Adică, progresaseram mult față de nivelul anterior, dar și alții o făcuseră și – spre deosebire de noi - beneficiind de diversitate de informație, mai multe schimburi cu alții și o meritocrație mai bună, nefiltrată de partid, o făcuseră chiar mai solid în destule direcții.

(iii) Programă școlară din decembrie 1989 nu era, evident, adaptată unei economii de piață și avea inerții inerente, oricum, masa profesorală neputând fi ajustată peste noapte. Doar că situația a fost mult agravată prin inacțiune. Astfel, programe ample de formare și informare raportat la noile discipline esențiale pentru noul model **lipsind mulți ani sau fiind deficitare** până în ziua de azi – transferul de cunoștințe în școala în unele **domenii cheie pentru noul context** (și care se corelau și cu altele) a fost cu totul insuficient **sau chiar distorsionat**.

(iv) La nivelul anului 2019, conform datelor UE, procentul de absolvenți de facultate (de stat și private, luate împreună) pentru generațiile de 30-34 de ani din România era de aproximativ 26% (pentru ansamblul populației adulte, procentul e, desigur, mai mic). Pentru context, media UE pentru aceleași generații depășea 40% (Suedia

sau Olanda fiind la peste 50%).

(v) Faptul ca filierele de licee profesionale au fost gestionate foarte prost dupa Revoluție a adaugat la impact.

Așa s-a ajuns în situația în care 41% din liceenii români de clasa a IX-a sa fie considerați analfabeți funcționali de evaluarea PISA din 2018 (și 47% sa nu poata rezolva cele mai simple exerciții la matematica din testarea respectiva), media țărilor OECD fiind la jumătate, adica de doua ori mai buna . În plus, peste 60% (unele estimari avanseaza cifra de 80%) din absolvenții de facultate din România lucreaza altceva decât ce au învățat în școala.

Și din motivul de mai sus, diplomele (mai ales la cum se obțin în unele locuri din România) nu reflecta automat valoarea unui om – și destui parlamentari ne-au aratat asta cu vârș și îndesat în ultimii 30 de ani. La cât de complexa este lumea în prezent, **nici partea inversa nu poate fi, însa, semnificativa** ca pondere.

Astfel, deși am cunoscut personal oameni inteligenți și buni profesioniști fara cine știe ce școala formala, numarul oamenilor care pot sa ajunga buni profesioniști în lumea actuala, în afara unui circuit școlar (inclusiv de meserii) și profesional cât de cât complet/solid, e cu totul insuficient fața de ce ar fi necesar pentru ca o țara sa progreseze notabil.

Cu alte cuvinte, **statisticile de mai sus conteaza**, chiar daca nu la modul absolut. **Vestea buna, totuși, este aceea ca factorul istoric e cel mai puțin important** dintre factorii care trag meritul și integritatea în jos în prezent, mai ales având în vedere ca, într-o societate normala, elitele de facto ar trebui sa concentreze o pondere medie mai mare a calității, nu mai mica (cum a ajuns sa fie la noi dupa peste 30 de ani de la Revoluție), și ca tehnologiile IT (bine folosite) ar permite recuperari accelerate.

Cu privire la partea de formare de valori/comportamente, voi detalia unele aspecte în urmatoarele doua secțiuni și într-o alta ceva mai jos.

2. Un mod de gândire configurat în comunism care stimula intrinsec multora deraieri pe partea de meritocrație și integritate și le multiplica automat odata ce s-ar fi trecut la capitalism

Trebuie înțeles bine ca modelul comunist asigura loc de desfășurare pentru merit și integritate **la nivel median, dar nu le încuraja, de fapt, peste acel nivel. În plus, dezavantaja semnificativ atât meritocrația, cât și integritatea ca punct de plecare** într-o societate care ar fi devenit de piața.

Mulți cititori ar putea sa remarce imediat ca scara valorilor reale parea așezata mai corect în comunism decât astazi. În unele privințe, așa și era, dar aceasta nu contrazice deloc afirmația de mai sus.

2.1 Astfel, în primul rând, prin însași esența doctrinei sale, comunismul considera ca (a) nu era normal sa existe diferențe notabile de realizari și beneficii între oameni, (b) elitele *de facto* din țările în care nu era comunism aveau poziția pe care o aveau **exclusiv pentru ca exploatasera** (ele sau parinții/bunicii) populația într-un fel sau altul și (c) restul oamenilor din astfel de țari (comparați între ei) aveau un potențial similar și ar fi progresat, **toți**, mult mai mult decât o facusera daca nu ar fi fost împiedicați de elite/sistem.

Ce poate fi mai atractiv decât sa ai o astfel de **scuza colosala pentru propriile neîmpliniri?!**

Adica, nu numai ca standardul cel mai înalt atins într-o societate necomunista ar fi unul viciat (și prea sus), dar tu însuși ai fi putut progresa mult mai mult daca nu te-ar fi împiedicat cei din vârș și, daca nu ai facut-o, înseamna ca a fost o problema, aproape exclusiv, exterioara ție.

Logic, cele de mai sus **duc, din start, la o relativizare enorma a meritului în societate**, inclusiv în cadrul elitelor

de facto, pentru ca presupun (a) ca mai orice om poate sa faca destul de ușor ce ar face un alt om, inclusiv interschimbabil pe domenii, și (b) ca o persoana care ar ieși cu adevarat în evidența este, de fapt, suspicioasa prin natura – trebuie sa fi avut un avantaj ocult sau, oricum, imoral cumva.

O astfel de relativizare extrema e însași baza și a unui deficit de integritate „by design” pentru ca o scara reala/corecta a valorilor este esența unei societăți integre.

Nu trebuie sa se înțeleaga din cele de mai sus ca în societățile cu economie de piața nu ar fi mecanisme nocive care se auto-alimenteaza sau destule diferențe cu totul nejustificate sau ca orice ierarhie de facto de acolo ar fi una automat corecta în întregime.

Dar a presupune, cum comunismul „clasic” a facut-o – ca egalitatea de rezultat (nu doar de șanse) este norma și ca mai tot ce e diferența notabila (mai puțin ocaziile de concentrare a geniului poporului în unii indivizi, precum șeful statului sau unii sportivi) trebuie sa fi fost rezultatul unei forme de abuz/privilegiu - nu doar ca e contrar naturii, oamenii nefiind identici, dar e cu totul contraproductiv pentru sanatatea și stabilitatea unei societăți. Se prezuma, practic, ca toți cei care ar genera, de fapt, cea mai pronunțata valoare pentru societate ar fi privilegiați sau imorali și exploatare, nu doar procentul mic dintre ei care chiar s-ar comporta abuziv.

Este probabil unul din motivele pentru care, dupa protestele din piața Tiananmen (care tot în 1989 au avut loc, doar ca în iunie), China a mutat „reperul” relevant mai sus în piramida umana, cu rezultatele economice cunoscute. Paradoxal, Vestul a început sa-l miște cultural (parțial) pe al sau în jos, tot cam de atunci.

Daca conștientizam cele de mai sus (și faptul ca nu s-a facut mai nimic la noi în 31 de ani pentru lamurirea lor, inclusiv în școala), **înțelegem mult mai ușor cum a fost posibil** sa avem și prim miniștri ridicoli și atâtea alte exemple de personaje “caragialești” pe tot felul de funcții – pur și simplu, nu s-au vazut nici ei (și nu au fost vazuți nici de cei care i-au numit și nici de zeci de procente din electorat) – ca fiind suficient de inadecvați fața de fondul cultural construit în deceniile de comunism.

O alta consecința logica a doctrinei comuniste menționate este aceea – foarte important – ca nici nu poți sa ajungi într-o elita, în sensul „capitalist” al termenului, decât daca trișezi /exploatezi populația/pe alții, etc. E posibil ca acest aspect sa fi contat la propriu în „strategia” decisa de Iliescu & company în iunie 1992 pentru a „crea” capitaliști români.

A treia consecința este aceea ca este cumva justificat/scuzabil, macar în parte, sa manipulezi sistemul și sa încalci regulile (ca un „haiduc”) ca sa „echilibrezi” jocul, daca ești cel cu șansa a doua (un under-dog) într-o competiție.

Cu alte cuvinte, ultimele doua consecințe implica, în esența, ca (a) daca ai o poziție mai slaba economic, ierarhic, etc, e oarecum justificat sa trișezi ca sa echilibrezi balanța (ca tu doar refaci un echilibru natural care era diferit inițial doar pentru ca tu fusesei „batut de soarta” și celalalt fusese favorizat artificial de ceva), iar (b) daca vrei nu doar sa echilibrezi jocul, ci sa ajungi chiar în elita de putere, a exploata pe alții/a specula situația nu e deloc frumos, dar e obiectiv necesar/face parte din „joc” (nu se poate altfel).

Or, acestea sunt **aspecte paguboase valoric și cu bataie foarte lunga, inclusiv raportat la lupta anti-corupție pentru ca, în logica comunista, mai toți românii sunt niște “under-dogs” aproape prin definiție** în capitalism (aspect facilitat și de comparația cu cele mai înalte standarde de pe planeta fața de care ramânem cu un decalaj important).

Istoriile abundente din curricula școlara comunista și din toate programele culturale ale acelei perioade legate de rascoale, haiduci și boieri/chiaburi tradatori sau exploatare au susținut subtil și persistent tocmai ideile de mai sus, semanând sau consolidând – inclusiv la nivelul elitelor *de facto* - semințele unui subconștient deviant de la

modelul normal și care înca ne afectează în diverse grade.

2.2 În al doilea rând, în legatura cu doctrina de mai sus, comunismul relativiza oficial proprietatea altuia – aspect, evident, cu consecințe pe partea de integritate.

Am detaliat acest aspect cu o alta ocazie, așa ca nu o sa insist. Aș aminti doar ca, prin naționalizari și restricționarea cantităților accesibile de diverse bunuri, comunismul a relativizat de la început conceptul de proprietate a celuiilalt **din însași perspectiva statului.**

În pasul doi, cum marea majoritate a proprietăților intrase sub controlul statului (care se prezenta ca gestionând totul în numele poporului), conceptul a devenit unul destul de abstract și relativ **și la nivel de individ.** Destui români nu mai percepeau ca problematica etic nedeclararea unor venituri sau însușirea de mici avantaje de la întreprindere, cooperativa sau minister, luând cumva din ce dețineau indirect și ei, ci mai degraba ca pe o abordare compensatorie pentru constrângerile impuse de stat.

În general, din punct de vedere economic, era vorba de lucruri mici. Lucrurile mici respective au fost, însa, încărcate de consecințe pe planul valorilor, mai ales în contextul postrevoluționar. **De la lucruri mici economic înainte de 1989, destui din elitele de facto au trecut la acte mult mai importante** dupa 1989, dar fara vreo diferența aparenta în materie de jena morala resimțita de cei implicați.

2.3 În fine, în al treilea rând, (a) proclamând comunismul ca fiind culmea modelelor socio-economice umane, (b) prezumând ca orice om e un Prometeu descatușat care va ajunge rapid “omul multilateral dezvoltat” și (c) încercând sa convinga lumea ca lucrurile chiar merg conform “planului”, statul comunist a stabilit, de fapt, **un standard superior posibilităților unor segmente mari și a promovat o “lume” diferita de realitate.** Acest aspect **a împins spre “furarea propriei caciuli”** la scara destul de larga.

Devenind **normal cultural sa distorsionezi** realitatea și fiind clar ca standardul proclamat e, de fapt, greu de atins, s-a trecut din ce în ce mai des la cunoscutul “*zicem ca ei și facem ca noi*”.

3. Un fond de mentalitate instituționala de plecare defavorabil

Pe lângă implicațiile celor de mai sus la nivel psihologic **individual,** sunt important de înțeles și unele din implicațiile și rolurile principale **instituționale** ale statului/multor elite *de facto* în comunism. Acestea sunt cu atât mai important de înțeles cu cât, (a) dupa cum am aratat în primele părți ale acestei „trilogii”, **tot o parte din elitele de facto anterioare au ramas la putere și mulți ani dupa 1989,** doar ca într-un context mai prost, cu cercul principal de putere infiltrat inițial de sovietici, iar (b) formarea interna în sectorul public a fost mult „mai” închisa/circulara decât în zona privata.

Or, misiuni majore ale aparatului de stat erau acelea de a:

- (i) **Convinge populația ca doctrina** comunista - cel mai avansat model socio-politic și cu ideile cheie menționate de mai sus - **era una corecta;**
- (ii) **Implementa** efectiv modelul – desigur, **într-un mod care sa confirme** ideile de mai sus în practica (**cu respingerea mecanismelor reale de contra-verificare și critica**).

Pentru a ține populația în “patul lui Procust” ideologic menționat, aparatul politic și de stat depunea constant eforturi pentru:

- (a) **Distorsionarea parțială a realității** – sa te convinga ca normalul era cel proclamat de stat, nu cel real, inclusiv ca lumea în care traiai era mai buna decât era (cu recolte record, etc);
- (b) **Aruncarea vinei pentru orice neajunsuri care înca erau vizibile pe strainatate/alții** (oculte, etc) – un model perfect nu avea cum sa fie el cauza, nu-i așa?;
- (c) **Ținerea în frâu sau reprimarea la propriu a oricui tindea sa iasa în evidența sau sa devieze fața de linia partidului.**

Le vedem și astazi pe toate trei ca reflexe la nivelul destulor aleși sau funcționari publici - pentru ca nu s-a umblat la mecanisme și numeroase reflexe de tip cultural au fost dobândite/învațate de la aceiași oameni, cu posibilitați limitate de comparare a surselor și modului de a fi.

Pentru ca natura umana genera regulat o reflectare vizibila a diferențelor dintre oameni, sistemul comunist implica, astfel, **un grad de tensiune perpetua**. Un grad de forța și de încadrare atenta **împotriva propriei populații (în special a celor ce ieșeau în evidența)** era, prin urmare, un ingredient inevitabil. Dupa cum menționam și mai sus, China a ridicat reperul dupa Tiananmen probabil tocmai pentru ca a realizat ca tensiunea devine prea mare (și e profund nociva și economic) daca capacul „oalei sub presiune” e fixat prea jos (egalitarist). Astazi China deja are de peste doua ori mai mulți miliardari (în euro) decât Germania.

Un alt element important de avut în vedere este acela ca, totul fiind subsumat partidului și doctrinei comuniste, **însași justiția - în principal cea din zona penala - era vazuta ca un element auxiliar politic.**

Cu alte cuvinte, era subînțeles instituțional ca partidul avea întotdeauna dreptate, ceea ce implica ca justiția penala era, de fapt, subiectiva când era nevoie și ca nu era nicio problema sa fie așa daca scopul era nobil (și desigur ca era nobil). O parte din aparatul de stat și tindea sa vada judecatorii „din penal” ca pe un capat formal al unei decizii deja luate și parteneri de implementare, nu ca pe un filtru decizional distinct, suveran și superior plasat. Acestea sunt unele din elementele de fond cultural care au facilitat o serie de abuzuri ale luptei anticorupție, dar ajungem și acolo.

Nu în ultimul rând (și chiar foarte important), mai trebuie conștientizat aici ca ideologia comunista era, prin definiție, una care **opunea politic explicit și conștient segmente (clase) ale aceluiași popor între ele**. Când te afli în comunism de mulți ani, nu prea mai ramâne, în fapt, decât o singura mare clasa sociala, dincolo de diferența importanta între aparatul de stat și restul populației.

Aceasta ideologie genereaza, însa, rapid complexități odata ce un popor trece la o economie de piața (care genereaza din nou clase). Pentru elitele *de facto* din 1989 – **pentru care pregătirea politica fusese o materie importanta** timp de decenii - o (re)intrare în capitalism **presupunea** reapariția unor clase.

Pentru aceștia, întrebarea nu era, deci, daca vor fi clase, ci din ce clasa voiau sa faca parte - desigur, clasa cea mai de sus. Este, astfel, posibil sa fi fost asumat de unele segmente, inclusiv **strategic**, ca aceasta implica un grad de exploatare a celorlalți **pentru ca învațasera ca nu se poate altfel**. Destui nu realizeaza nici astazi ca “win-win” chiar exista, de regula, în capitalism și ramân pe logica comunista ca, de regula, pentru ca cineva sa câștige trebuie ca altcineva sa piarda.

Ca o concluzie cu privire la acest punct, modul de gândire al unui numar relevant de membri din elitele *de facto* cu care s-a intrat în momentul decembrie 1989:

- (a) considera lipsa de transparența și distorsionarea realității ca fiind aspecte destul de „naturale”/acceptabile în procente semnificativ mai mari decât vedem în țari democratice;
- (b) vedea suspicios sau „macar” superior/”calauzitor” populația larga;
- (c) vedea capitalismul ca pe ceva care presupunea inherent un oarecare grad de exploatare a unora de catre alții – și

mai bine sa fie ei cei „de deasupra”; iar

(d) pe partea de menținere a „ordinii”, ce era corect nu era analizat ca un aspect automat pur obiectiv, de dezbatut onest, ci depindea de poziția „partidului”/ doctrinei comuniste, „justiția” fiind, parțial, un mijloc.

Era, practic, **o distorsiune/viciere fundamentala a conceptului de integritate** (în numele promovării corectitudinii și echității în societate) pentru ca faptele nu mai erau vazute obiectiv, ci subsumat ideologic. Faptul ca partidul se ferea sa intervina politic în multe cazuri, nu schimba baza de abordare/mod de gândire/acceptabilitate ca normalitate.

Desigur, numeroși membri ai elitelor *de facto* nu asimilau presiunile culturale respective ca atare, dar, la nivel mediu, fondul cultural a fost clar influențat în diverse grade. Acest aspect a continuat sa se vada și dupa Revoluție (în diverse ponderi) pentru ca mediul cultural e unul care se perpetueaza ușor daca nu intervin politici publice care sa-l schimbe mai rapid.

4. Fractura de la Revoluție și „pacatul originar” - un punct de start efectiv foarte pagubos

Pe fondul cultural menționat mai sus, trecerea de la comunism la democrație și la o economie de piața se anunța complicata. **Problema a fost însa mult mai mare.** Dincolo de fractura în sine a elitelor de facto, rezultatul Revoluției a reprezentat un Big Bang pagubos pe partea de meritocrație și integritate din **4 perspective importante:**

(i) Majoritatea celor care au câștigat era data de nomenclatura și cercul pro-sovietic, cu infiltrari sovietice la vârful instituțiilor de forță, adica combinația cea mai puțin potrivita pentru reforme de substanța, capabile sa creasca competența și integritatea în societatea româneasca;

(ii) Atragerea multor segmente de elita în capcana politica a varsarii de sânge nevinovat a generat un fel de complicitate de fapt la planul sovietic de reluare a influenței asupra țării sau macar o expunere care facilita un șantaj pe termen lung și **îngreuna mult aflarea adevarului și promovarea transparenței și eticii ca miez al politicilor publice.**

Dupa cum am detaliat în prima parte a „trilogiei”, segmentele care cooperasera la schimbarea lui Ceaușescu și sperau sa fie doar o tranziție lina ca la bulgari s-au trezit „partașe” direct sau indirect la varsari importante de sânge, fie cu ocazia unor reacții ad-hoc la variațiile de plan și numeroasele diversiuni și provocari orchestrate, fie prin pre-cooperarea la un plan mai larg (cel de schimbare a lui Ceaușescu), dar care devia de la discuții în privințe foarte delicate și care s-a dovedit, în plus, ca a facilitat și infiltrarea țării la niveluri cheie de pro-sovietici.

Acest aspect a generat un fundal de tip „pacat originar” (raportat la prevalarea de atunci a planului pro-sovietic la vârf și la numeroasele victime și drame individuale) care bântuie segmente ale elitelor de facto românești și în prezent, chiar daca principala cauza a fost planul pro-sovietic. Fața de magnitudinea simbolica a problemei inițiale și perpetuarea ei, **alte fapte imorale au devenit mult mai ușor de acceptat și unele deveneau chiar „necesare”.**

(iii) Deși bine intenționate, erorile tactice majore de solicitare a lustrației **pe scara larga** - pe fondul virării populare spre schimbarea nu doar a lui Ceaușescu, ci chiar a comunismului - au generat presiuni mari la nivelul elitelor *de facto* tocmai împotriva reformelor dorite de populație.

Istoria e cinica de destule ori. Virarea populara respectiva (inițial se scanda „Nu va fie frica, Ceaușescu pica”, ulterior s-a trecut la „Jos comunismul”) a servit inițial și aripii pur sovietice la acel moment. Nu e exclus ca alaturi de martirii Revoluției sa fi scandat același lucru și sa fi cerut lustrația și agenți sovietici.

Pe acest fond, și în contextul varsarilor de sânge menționate mai sus, insistența pe lustrație **extinsa a „taiat” calea de retragere** pentru segmentele de elite de facto care se opusesera pro-sovieticilor, precum și a celor deschiși sa sprijine reforme reale în societate. Solicitarea rapida a **restituția in integrum în natura** a jucat în aceeași direcție.

Cele de mai sus au presat, practic, spre acceptarea în prima fază a cercului iliescian și susținerea de destui dintre aceștia a status-quo-ului economic și relațional pentru a perpetua mijloacele de pastrare a propriilor resorturi de auto-protecție și putere, miza crescând mult.

(iv) Pe fundalul de mai sus, faptul ca la Revoluție nimeni nu a câștigat cu totul și nimeni nu a pierdut cu totul – conflictul, de fapt, continuând în diverse grade - **a stimulat abordari „tribale” de termen lung, ce favorizeaza natural „loialitațile” totale mai mult decât competențele.** Acest aspect ramâne valabil în diverse concentrații până în prezent, fiind unul din motivele fundamentale pentru care meritocrația înca este prea des ceva secundar. În timpul „razboiului”, soldații proprii și aliații sunt vazuți mult „mai” subiectiv și înțelegator.

(Palierul II) Mai multe decizii/abordari profund eronate, total sau parțial, din perspectiva mecanismelor implicate. Se poate discuta în numeroase privințe. Am punctat 7 mai jos pe care le consider cele mai importante.

- (a) Strategia de închidere față de capitalul extern și de amânare a privatizării decisa în iunie 1992;
- (b) Deficitul enorm de finanțare a campaniilor electorale timp de foarte mulți ani. Remunerația scazuta a elitelor politice odata alese și a departamentelor nodale;
- (c) Pensionarile la 45-48 de ani din cadrul justiției și instituțiilor de forță. Posibilitatea revenirii în sistem, inclusiv cu cumulul unei părți din pensie cu salariul;
- (d) Promovările în aparatul de stat și justiție și în administrația locala în mare masura pe baza manipulabila sau subiectiva. Dezvoltarea prea larga a situațiilor de delegare/detașare/conducere pe baza de interimat;
- (e) Unele dimensiuni ale luptei anti-corupție;
- (f) Recompensarea financiara în sistemul public a diplomelor de doctorat; și
- (g) Neadaptarea școlii și programelor culturale ale statului decât marginal.

5. Strategia decisa în iunie 1992

Dupa cum am menționat și în capitolul anterior și am detaliat cu o alta ocazie, strategia decisa de cercul iliescian și susținatori în iunie 1992 - **de închidere față de exterior și amânare a privatizării – a fost absolut dezastruoasa pentru România, facilitând și o buna parte din celelalte decizii proaste.**

În esența, pe plan pur economic, aceasta a condamnat din start în mare masura industria româneasca pentru ca mulți dintre cei care controlau de facto întreprinderile din țara nu aveau know-how adaptat unei economii de piață și nu aveau bani proprii sa investeasca în modernizari. Aceștia au fost tentați frecvent sa ia din capitalul și bunurile întreprinderilor respective (pentru a dezvolta afaceri personale), în loc sa încerce sa le întareasca. În perioada 1990-1996, volumul total al investițiilor straine în România nu a depășit în jur de 1 md de dolari (Polonia a beneficiat de aproximativ 14 miliarde în aceeași perioada), iar PIB-ul din 1989 a fost depășit abia în 2002 - adica 13 ani mai târziu.

Pentru ce intereseaza în acest articol este, **însa, la fel de important de înțeles ca efectul a fost dezastruos nu doar economic, ci și pe plan valoric și meritocratic pentru ca strategia respectiva:**

- (a) Transferând la prețuri, frecvent, semnificativ subevaluate, o parte din patrimoniul statului doar catre unii (fara criterii obiective) și facilitând capușarea pe scara larga de catre o alta parte, **a viciat înca de la început și pentru numeroși ani ideea de merit și integritate** în capitalismul românesc – fiind mult mai importante relațiile. Destui beneficiari, fiind slabi tehnic și închiși mental catre Vest, au pierdut destul de rapid o mare parte din valoarea primita, închizând, însa, „vajnic” accesul altora mult mai merituoși;
- (b) A generat **distorsiuni majore de concurența (și – implicit - valorice) în toata economia.** Astfel, pe lângă modul de abordare indus beneficiarilor direcți (de a considera favorizarea economica o normalitate sau ceva, oricum, acceptabil), și o parte dintre cei care nu au beneficiat de active ale statului sau avantaje fiscale au fost,

astfel, stimulați să ocolească reguli sau să caute „protecție” pentru a echilibra jocul.

Adică, motivele principale pentru care o parte din elita de facto a decis să meargă pe această „strategie” (accederea în noua clasă „de sus” și echilibrarea în folos propriu a jocului de capital față de strănătate) au fost resimțite și în restul societății, **dar dintr-o perspectivă de dezechilibrare profundă a contractului social intern**, ceea ce „justifică” mai orice mijloc de „reechilibrare”.

(c) Reducând mulți ani resursele de care ar fi putut beneficia, altfel, statul și tot sectorul economic (și posibilitățile de a asigura salarii decente), a marit artificial corupția în administrație;

(d) A favorizat la nivelul a numeroase „grupulețe” de funcționari publici **cvasiobiceiuri** de relaționare de tip tranzacțional economic – îți dau ceva (inclusiv ceva la care ai dreptul legal), sau te „iert” de ceva, dacă îmi dai ceva.

(e) Saracind populația largă, a facilitat dependențe paguboase și relativizări etice pe termen lung pentru segmente notabile. Polonezii au procedat mult mai bine raportat la interesul general.

(f) Cu caracter mai general, **ceea ce pare să fi fost în buna parte o “strategie” a generat o „cultură” speculativă** la nivelul unor segmente ale elitei actuale a României, paguboasă pentru interesul populației și modelele din societate și de care devine obiectiv greu de scapat.

Cu alte cuvinte, **însași concepția** din 1992 a fost **cu totul nocivă** pentru interesul general.

6. (a) Deficitul enorm de finanțare a campaniilor electorale timp de foarte mulți ani. (b) Remunerația scăzută a elitelor politice odată alese. (c) Remunerația scăzută a departamentelor nodale (din punctul de vedere al fondurilor care le “treceau prin mână” sau al interacțiunii cu contribuabilii)

Dincolo de problemele „strategiei” menționate mai sus, segmente mari din elita politică din România s-au format numeroși ani într-un mod tributar “economicului netransparent”, finanțarea campaniilor electorale nefiind acoperită de stat decât marginal.

În plus, odată aleși în funcție, politicienii și funcționarii cheie, etc, au avut mult timp salarii mici, aceasta în condițiile în care punctul de plecare de „avere” din comunism nu avea cum să fie decât modic sau scăzut, inflația semnificativă coborându-l și mai mult încă din primii ani de după 1989.

S-a adăugat faptul că - după cum am văzut la secțiunea anterioară - o parte relevantă din elita economică privată s-a format la rândul său, în prima fază, prin redistribuirea în diverse moduri a avutului statului și conectarea la resurse de stat (nu prin acumulare progresivă, de multe ori, timp de generații, ca în Vest). Aceasta a facilitat suplimentar colaborări neetice din partea elitei politice.

A plăti puțin politicienii și funcționarii cheie din instituțiile publice facilitează mult corupția și folosirea organizației în interese personale. A o face și în privința zonelor nodale e o greșeală de politică publică, indiferent de starea economică generală. Sunt desigur și destule persoane care rezistă tentațiilor, dar **ponderea** celor care tind să nu o facă devine mare în astfel de situații. S-a stimulat practic larg chiar la nivelul elitei politice a statului procurarea de bani și sprijin logistic „la negru”.

Cele de mai sus au generat **efecte negative semnificative în toată societatea**.

Prima consecință a fost pe planul **integrității (și, în pasul doi, economic)** - al obiectivității acțiunii elitei politice și modelului propagat în societate pentru că, în ultima instanță, se contribuia masiv la campanii electorale pentru a se primi la schimb favoruri.

Această consecință a fost agravată de faptul că, spre deosebire de alte țări unde diverse partide își suplimentează transparent rezervele însemnate deja de la sponsori cu mize de politici publice **sectoriale** (și așa fiind unele neajunsuri și acolo), la noi, recompensa nu viza, de obicei, o sprijinire mai mult a unui sector sau altuia, ci vicierea

individuala a jocului, unii indivizi fiind favorizați față de alții **din același sector**.

Concurența neloială astfel generată a împins, la rândul său, spre comportamente neetice în lanț, unii concurenți fiind tentați să ocolească, la rândul lor, impozite și reguli sau să își asigure și ei „sprijin”, pentru a „echilibra” „jocul” și a face față pe „piață”.

A doua consecință, legată parțial de prima, **a vizat diminuarea planului meritocratic** la nivelul elitei politice și administrative în sine. Față de nivelul inițial destul de tehnocrat al Parlamentului și administrației din România (chiar dacă erau deficite în punctele esențiale ale economiei de piață și politicilor publice în noul context) – un număr din ce în ce mai mare de locuri eligibile și poziții de decizie în politica și administrație au „trebuit” „rezervate” celor care acopereau într-un fel sau altul costul activității politice sau persoanelor sprijinite de aceștia.

Cei care nu erau dispuși să folosească funcția în scopuri personale erau dezavantajați și subiectiv (nefiind în „gașca”) și obiectiv, fiind plătiți prost, numărul lor tinzând să scadă. Adică nu numai că nu făceai servicii altora și pierdeai sprijinul pentru viitor pentru poziții devenite din ce în ce mai politizate, dar în destule situații nici nu puteai să-ți asiguri un nivel de trai decent nici pe durata poziției în curs doar prin salariul primit. De aceea o parte dintre cei cu merit au plecat singuri în sectorul privat unde erau plătiți mult mai bine.

Abordarea de subiectivism și soluții individuale în care unii profitau sau erau protejați și alții din același domeniu erau dezavantajați sau supra-controlați, în funcție de culoarea politica sau favorurile acordate, a fost stimulată și de această dimensiune.

Progresiv, s-a ajuns la un grad notabil de **cvasifeudalizare a țării** în care numeroase instituții, societăți și regii de stat sau locale, ba chiar și conexiuni cu unii oameni de afaceri, etc sunt văzute ca „moșii” de acordat susținătorilor pentru compensarea loialității și a sprijinului economic și din care, implicit, e acceptabil ca aceștia să recupereze „paguba” și să-și construiască noi rezerve.

Astfel de abordări au inerții notabile, dar finanțarea actuală de către stat a campaniilor electorale/partidelor politice trebuie să rămână la un nivel suficient. **Alternativa ar implica costuri totale mult mai mari.**

7. Pensionările la 45-48 de ani din cadrul justiției și instituțiilor de forță. Posibilitatea revenirii în sistem, inclusiv cu cumulul unei părți din pensie cu salariul

Modificările legislative respective au fost promovate pe fondul contraofensivei demarate în 2005 și despre care am discutat în articolul anterior. Probabil că logica a fost aceea de (a) a extrage din sistem mult mai rapid decât ar fi fost posibil altfel persoane prea apropiate de rețelele de putere consolidate după 1989 **sau** care nu doreau să se implice subiectiv în contraofensiva și (b) a crește semnificativ posibilitățile de a insera rapid figuri noi pentru eficiența și scurtarea duratei contraatacului. Până la un punct are sens tactic.

Problema este, însa, aceea ca, dacă nu stabilești de la început o perioadă fixă de 1-2 ani în care acest lucru se poate, cu revenire automată la vârsta normală de pensionare și niște mecanisme de filtrare atentă, **efectele negative pot fi uriașe, după cum s-a și întâmplat. Pentru a menționa doar patru, așa ceva:**

(a) Pervertește mecanismul de motivare și de percepție a echității sociale chiar la nivelul aparatului care trebuie să administreze dreptatea dintr-o țară printr-o mita legală evidentă;

(b) Scade mult nivelul mediu de experiență și ține aparatul de justiție permanent subcalibrat –reducând calitatea, facilitând tracasarea sa și **prioritizarea politizată** și lungind și durata medie a proceselor.

În plus, pentru că nu puteai să fi obligat să ieși la pensie la vârsta respectivă, ci era doar o posibilitate, trebuie să fi

naiv sa crezi ca, daca erau, de exemplu, și agenți straini printre persoanele vizate, aceștia au primit „voie” sa se pensioneze anticipat atunci. Adica, riscul era sa creasca ponderea, de fapt, de infiltrați și înca a unora cu mai multa experiența decât a celor care intrau în sistem.

(c) Coopteaza regulat din magistrați în sprijinul antireformiștilor pentru ca genereaza un conflict de interese direct ori de câte ori ar fi vorba de reforme în cazul lor sau un dublu standard daca reformele ar privi pe alții.

(d) Nu în ultimul rând, dându-se posibilitatea sa se revina în sistem cu cumularea unei părți din pensie cu salariul – e drept, cu aprobare (care probabil era una, pe alocuri, selectiva) – genereza discriminari suplimentare și stimuleaza comportamente speculative la nivelul celor care administreaza justiția în țara.

Precizez ca nu consider ca – daca exista un astfel de cadru legislativ - magistrații ar trebui sa se comporte ca niște sfinți și eventual sa doneze o parte din venituri sau sa nu plece la pensie. **Dar trebuie sa fie foarte clar ca, în afara unui scenariu de masura extraordinara, valabila strict 1-2 ani, mecanismul respectiv de politica publica este profund nociv pentru interesul general al unei țari.**

8. Promovările în aparatul de stat și justiție și în administrația locala în mare masura pe baza manipulabila sau subiectiva. Dezvoltarea prea larga a situațiilor de delegare/detașare/conducere pe baza de interimat.

Și acesta este un aspect destul de cunoscut, așa ca nu o sa insist. Aș menționa doar ca atât partidele politice, cât și alte segmente de elite au fost tentate sa pastreze flexibilitate în modelarea rețelelor de putere.

La nivelul administrației publice locale, aceste aspecte sunt de notorietate. Deși sunt și destule contra-exemple, exista localități unde pare ca mai orice angajare sau promovare la primarii are loc „pe pile”. La nivel central, sunt numeroase locuri cu probleme serioase în același sens.

Chiar și în justiție, inclusiv în prezent, promovările **pe funcții de conducere** au loc pe **baze incredibil de subiective**, în general fiind vorba de ceva de tipul interviu și raport de management.

De asemenea, sunt numeroase delegari și detașari în instituțiile de forță și alte instituții. O parte sunt logice și naturale, dar **o parte risca doar sa încurajeze provizoratul și concentrarea pe servirea susținătorilor** pentru reînnoirea poziției, reducând atenția catre a face treaba echilibrat și neutru în mandatul în curs.

Dupa cum spuneam și mai sus, „loialitatea” este diferita fundamental de meritocrație ca baza a promovarii. Prima este și ea importanta pentru unele poziții și pot fi, desigur, și destule persoane competente promovate netransparent. Pondere de subiectivism este, însa, **excesiva** la noi și are **efecte negative serioase și pe partea de meritocrație și pe cea de modele valorice corecte.**

9. Unele dimensiuni ale luptei anti-corupție

E contraintuitiv ca o lupta anti-corupție ar putea avea nu doar componente bune ci și unele care ar avea sau implica aspecte contrare meritului și integrității. **La noi, însa, din pacate, a avut clar și mai are** . Trebuie înțelese bine câteva aspecte:

a) Lupta anti-corupție fiind și principalul mod de contraatac împotriva segmentelor pro-sovietice și a celor care cooperasera cu acestea, **a avut, în parte, de la început o problema de concepție.**

Adica, **unele priorități nu** erau pur de integritate, cu raportare economica sau cronologica, ci țineau de importanța politica/în jocul de putere a celor vizați - **integritatea fiind, parțial, un mijloc.** Pentru ca majoritatea celor vizați

furasera, acest lucru nu a fost vizibil mult timp, dar el era acolo.

Implicarea serviciilor secrete a ajutat semnificativ la eficiența, dar – pe fondul de mai sus - a dus la o pierdere graduală a inițiativei din partea magistraților serviți cu prioritate cu dosare mult mai ușor de dovedit decât cele care nu aveau aceeași prioritate și pentru servicii.

Acesta este, cred, motivul pentru care și astăzi se observa o dilema cu privire la modul de recalibrare a părții implicând abuzuri pentru ca (a) acel conflict inițial nu e încă finalizat și (b) o mare parte a faptelor penale grave din primii 14 ani s-au prescris, existând o tentație de forțare a unor interpretări și situații pentru alte considerente, de fapt, decât cele vizibile în unele dosare în curs.

Doar ca a urmări omul și nu fapta este un aspect **de esență**. Într-un stat de drept se investighează fapte și se vede către ce faptuitor duc acestea, nu se caută să i se găsească ceva (eventual cu orice preț/artificial) unui om. Dacă securitatea națională implică în orice stat o serie de proceduri motivate netransparent, este important ca acest lucru să fie limitat cu adevărat la astfel de situații și să fie supus unui mecanism solid de „checks and balances”.

Pe plan valoric, de la problema de mai sus **au derivat altele**, după cum am detaliat în alt articol, precum politizarea unor cazuri sau presiunea artificială și paguboasa asupra justiției însași.

În aceasta ultima privință, în conformitate cu datele DNA, în perioada 1 ianuarie 2014 – 30 iulie 2018 au fost 2.396 dosare penale privind magistrați (adică, peste 32% din magistrații țării au făcut obiectul analizei într-un dosar penal). Deși numărul trebuie relativizat, orice plângere penală generând automat un dosar penal, peste 245 de dosare au ținut de sesizări din oficiu.

E un aspect relevant atât de principiu, cât și tactic. Mulți magistrați au devenit suspicioși și orice proiect de act normativ privind justiția e dezbatut de ani de zile „la baioneta” pentru că a fost generată o temere de capcane din toate părțile și nu s-a văzut vreo recunoaștere a componentei excesive sau vreun mecanism clar de distingere între situații. Creându-se o sită mult prea deasă **și parțial artificială**, masa critică s-a **(re)dezechilibrat** în sens invers **și s-au stimulat** politizări și susțineri **de conjunctura** pentru unele segmente nereformiste, conținând și în destule supra-reacții din ultimii ani care vizau/implicau „**aruncarea copilului cu apa din copaie**” (adică nu doar stoparea părții de abuzuri, ci și a părților care rămân absolut necesare).

b) **Consecințe importante au fost, însa, și legat de meritocrație**. Dincolo de baza unor promovări chiar în interiorul aparatului implicat în „luptă”, amintesc că **o eroare foarte importantă a fost aceea că au fost urmarite numeroase fapte neclare**, inclusiv din perspectiva juriștilor (chiar dacă fondul de plecare a avut probabil o oarecare logică în „echitate generală”, după cum menționez mai sus). După cum detaliem în articolul respectiv, aceasta abordare a dus la:

(i) Intrarea în “subteran” a multora dintre cei cu adevărată putere de decizie (odată cu implementarea unor interpretări care nu le-au mai permis să anticipeze când pot semna fără să riște).

„În față” a crescut automat ponderea celor care fie erau mult mai puțin pregătiți (și nu înțelegeau riscurile când semnau și puteau fi și înlocuiți ușor), fie erau mai hoți (și considerau că merita), fie credeau că sunt „protejați”, ce înseamnă asta fiind un aspect relativ și problematic în sine. Nu trebuie generalizat, dar ponderea a avut clar de suferit și un motiv important a fost cel de mai sus.

Consecințele asupra politicilor publice și calității actului de guvernare au fost serioase. De exemplu, un incompetent este incompetent tot timpul, nu doar când este sunat de susținătorii „din umbra” cu rugămintea rezolvării vreunei „nevoi” de furt și semnează voios diverse. Calitatea actului obișnuit de administrare și de coordonare la modul mai general a scăzut, astfel, chiar la nivelul de conducere.

(ii) Descurajarea implicării funcționarilor publici în actul decizional (de teama tracasării penale ulterioare);

(iii) Descurajarea multor oameni decenti și buni profesioniști de a se implica în administrație și politică (din

același motiv);

(iv) Descurajarea dialogului între sectorul privat și cel public (**vazut suspicios aproape prin natura**), **crescând, astfel, de fapt, importanța circuitelor oculte.**

c) Nu se pot exclude nici componente „pe persoana fizică”, de deturnare a atenției de la marile „tunuri” prin multe cazuri mici, dar de interes mediatic, de dobândire și conservare a unor zone de putere prin butoane de presiune asupra multor persoane și uneori chiar de înlocuire a unor „baieți deștepți” cu alți „baieți deștepți”. Cazuri precum cel al procurorului Negulescu arată abuzuri grave ale unora, cu fabricare de probe fără nicio jenă.

Este necesară o recalibrare, după cum am detaliat în articolul menționat.

10. Recompensarea financiară a diplomelor de doctorat în sistemul public

Pe fondul salariilor mici din instituțiile de forță timp de mulți ani, a apărut ideea sporurilor legate de studii suplimentare. În loc să se mărească pur și simplu fondurile de premii pentru merit sau salariile din unele departamente nodale, pe fondul cultural mai vechi de a nu ieși în evidență direct și „menaja” susceptibilitățile de egalitarism, s-a preferat mecanismul indirect, **doar ca viciat valoric.**

A compensa financiar înșuși titlul obținut e un mecanism (a) de generare de loialități și cointeresări economice bazate pe subiectivism, de vreme ce admiterea la doctorat nu era/e deschisă tuturor și (b) de stimulare a lipsei de integritate pentru că împinge mulți funcționari publici să-și „fure caciula” intelectual pentru sporul respectiv odată intrați „în hora”.

În sectorul privat, nimeni nu-ți da vreun spor pentru o diplomă anume, dar dacă ai o diplomă suplimentară curiculei obișnuite și e obținută prin munca reală, de obicei se reflectă într-o pregătire/prestație mai bună, care, ea, atrage o remunerație mai mare sau bonusuri.

Abundența de doctorate și de „academii” a expus etic artificial și inutil mulți oameni, dintre care destui, altfel, cu valoare profesională certă, și nu poate decât să neliniștească raportat la așteptările pe care populația le are de la unii dintre „îndrumătorii” din forurile respective.

11. Neadaptarea școlii și programelor culturale ale statului decât marginal în ceea ce privește valorile și bagajul cultural.

După cum spuneam și la secțiunea (1), la nivel de masă, școala românească a intrat în decalaj rapid după 1989 față de noul model economic în privințe tehnice importante. **Problema a fost, însă, multiplicată de deficitul de ajustare pe parte culturală, inclusiv la nivelul programelor culturale susținute de stat.**

Condamnarea propagandei comuniste anterioare a avut un rol de inhibare pentru programe contrare ulterior, pierzându-se din vedere că partea ei cea mai eficientă fusese în mesajele **indirecte și produse deja efecte**. Adică **nu ar fi fost vorba de o nouă „baută”, ci de dezalcoolizare.**

Desigur, articolele anterioare arată de ce Iliescu nu putea fi promotorul a așa ceva, dar ar trebui să fie clar în prezent (și se vede și la nivel global) că **partea culturală este o dimensiune majoră pentru progresul unei societăți.**

(Palierul III) Unele evoluții globale recente care nu au ajutat.

După cum am menționat și în alte articole (mai ales Homo Cliens și Homo Iratus și, respectiv, A Treia Fundație), ultimii 30 de ani au reprezentat și la nivel global o perioadă cu evoluții înspre relativizarea meritului și integrații

în societate.

Dintre aspectele detaliate acolo, aş puncta doar faptul ca Homo Cliens este, prin natura, mai puţin înclinat spre meritocraţie. Atunci când ni se spune tuturor ca şi noi ar trebui sa ne cumparam orice, credem din ce în ce mai mult ca **şi meritam** orice, **la fel ca oricine altcineva** şi ca orice diferenţa de posibilitaţi ţine de un handicap temporar (şi nedrept) economic, nu şi de o eventuala diferenţa de contribuţie la societate.

De asemenea, încercarea de a te face sa cumperi cât mai mult implica „cautarea” tuturor „faşetelor” tale, fiind „hranite” şi cele mai mici dorinţe şi gânduri ascunse. Aşa ajungi ca în loc sa încerci sa încurajezi doar partea aspiraţionala, sa cauţi confortul şi chiar moftul în toate privinţele care îţi trec prin cap (şi acest lucru e valabil pentru noi toţi în diverse grade). Or, aceasta dezavantajeaza meritocraţia şi chiar corectitudinea pentru ca ambele, de regula, implica ieşirea din zona de confort şi evitarea capriciului/subiectivismului.

Accelerarea evoluţiilor tehnice complexe, cu volumul de informaţie la nivel global dublându-se la maxim 2 ani, a oferit un pretext suplimentar. Adica, pentru ca, oricum, nimeni nu mai e perfect adecvat, relativizarea a ceea ce ştiu alţii sa faca, faţa de propria persoana, a devenit mai facila.

Meritul şi integritatea devin, astfel, tentat de relativizat şi la nivel global, mai ales ca, în contextul de mai sus, ne pun în faţa o oglinda care, „**în absolut**”, devine din ce în ce mai dura faţa de propria situatie.

[Citeşte aici continuarea articolului, în care autorul trage unele concluzii](#)